

Sovjetske vojaške oblasti bodo morda zaprle zračni koridor

Nemški list obdolžil Američane in Angleže kršenja letalskih regulacij. Molotov se sestel z ameriškim poslanikom

Berlin, 31. jul. — Ameriški uradniki vidijo možnost, da bodo sovjetske vojaške oblasti zaprle zračni koridor med Berlinom in zapadno Nemčijo. Skozi koridor ameriška in britska transportna letala dovažajo živila in druge potrebščine v blokiran Berlin.

Neki uradnik je dejal, "da bodo Američani ignorirali rusko prepoved poletov letal skozi koridor, ako bo izdana. Transportna letala bodo se nadalje dovažala živila v zapadni Berlin. Dovažanje bo ustavljeno le, ako bodo Rusi napadli in streljali na naša letala."

Glavni stan ameriške armade v Frankfurtu je naznanil, da bo odredil štetje vseh ameriških civilistov v Nemčiji in rezervnih častnikov. Dostavil je, da štetje je važno in vitalnega pomena za armado v kritični situaciji, katero je povzročila ruska blokada zapadnega Berlina.

Nemški list Tagliche Rundschau, ki izhaja v sovjetski okupacijski coni, priporoča podvzetje korakov za zaščito ruskih letal pred možno katastrofo. Ameriške in britske letalce je obdolžil kršenja letalskih regulacij. List trdi, da ameriška in britska letala letajo nizko nad rusko okupacijsko cono.

Američani in Angleži so zgradili nove letalske baze v zapadni Nemčiji. Nadaljnje ameriške letoče trdnjave so dospole v za-

Ruski špioni dobili informacije?

Senator Ferguson odredil zaslišanje

Washington, D. C., 31. jul. — Člani ruskega špijnskega kroga so baje dobivali informacije o vojaških tajnostih od vladnih uradnikov in uslužbencev, med katerimi je bil tudi ataše Bele hiše v vojnem času. To je razkrila Elizabeth T. Bentley, ki je nastopila kot pričica na zaslišanju pred senatnim preiskovalnim pododsekom. Zaslišanje je odredil senator Ferguson, republikanec iz Michigana in načelnik pododseka.

Miss Bentley je bila glavna pričica pred federalno veleporoto v New Yorku, ki je obtožila dvanajst voditeljev ameriške komunistične stranke z namenom strmoglavljenja ameriške vlade. Voditelji so bili nedavno aretirani in po zaslišanju izpušeni pod poroštvo.

Senator Ferguson je omejil zaslišanje na William Remingtona, načelnika urada za mednarodno trgovino, v cigar področje spada izdajanje dovoljenj glede izvoza ameriškega materiala v vojnem času. Ona je bila posredovalka med Remingtonom in člani ruskega špijnskega kroga. Na zaslišanju je trdila, da je bil Remington član komunistične stranke. On ima se vedno vzorno skladno poročilo.

Remington bo nastopil pred senatnim pododsekom in odgovoril na obtožbe. Miss Bentley je izjavila, pred član pododseka, da je postala članica komunistične stranke 1. 1943.

Jugoslovanski uradniki napadli Tita

Dr. Joža Vilfan razkril spor

Lake Success, N. Y., 31. jul. — Pet uradnikov jugoslovanskega poslanstva v Washingtonu in delegacije pri Združenih narodov je podpisalo manifest z napadom in obsodbo vlade maršala Tita. Razkol v jugoslovanski uradni družini je razkril dr. Joža Vilfan, načelnik jugoslovanske delegacije pri Združenih narodih. On je naznanil, da je podpornik maršala Tita.

Vilfanov urad je naznanil, da nima informacij o uradnikih, ki so podpisali manifest. Urad niti ne ve, kakšne pozicije imajo in kje so sedaj.

Prvo poročilo o kavsanju v jugoslovanski diplomatični krogih v Ameriki je objavila Pravda, glasilo ruske komunistične stranke, 22. julija. Dobil ga je od dopisnika ruske časniške agencije Tass iz Bukarešte, Rumunija. Glasilo se je, da so člani jugoslovanskega poslanstva v Washingtonu in delegacije pri Združenih narodih podpisali manifest z obsodbo maršala Tita, politike voditeljev jugoslovanske komunistične stranke in se ločili od Tita in njegovih podpornikov. V manifestu so naglasili, da se strinjajo s Kominformo, ki je obdolžila maršala Tita in voditelje jugoslovanske komunistične stranke, da so se izneverili Marks-Leninovi liniji in da se hočejo nasloniti na zapadne države.

Razkol v jugoslovanski delegaciji in poslanstvu je izzval pozornost članov varnostnega sveta Združenih narodov. Člani sveta bodo namreč prihodnje sredo razpravljali o obdolžitvi jugoslovanske vlade proti Ameriki in Veliki Britaniji, da sta kršili provizije italijanske mirovne pogodbe in da hočeta izročiti Trst Italiji. Dr. Vilfan, ki je bil rojen v Trstu, bo podpisal obdolžitve jugoslovanske vlade proti Ameriki in Veliki Britaniji na seji varnostnega sveta.

Nemški industrijci spoznani za krive

Načelnik kemičnega trusta obsojen

Nuernberg, Nemčija, 31. jul. — Štirje nadaljnji nemški industrijci, uradniki kemičnega trusta J. G. Farbenindustrie, so bili na obravnavi pred ameriškim sodiščem spoznani za krive vojnih zločinov. Obravnava je trajala enajst mesecev.

Obtožnica jim je očitala, da so finančari in gradili Hitlerjevo vojno mašino in držali delavce v dežel, katere je okupirala nemška armada, kot sužnje v tovarnah kemičnega trusta.

Carl Krauch, načelnik trusta, je bil obsojen na šest let zapora. Obsodbe drugih bodo sledile. Načelnik tribunala je sodnik Curtis Shaker iz Vincennesa, Ind.

Obtoženi komunist Green se podal

Chicago, 31. jul. — Gilbert Green, načelnik distriktnih organizacij komunistične stranke se je podal. Včeraj je prišel v urad federalnega komisarja Edwin K. Walkerja in izjavil, da ni kriv. Green je poleg drugih komunistov obtožen zarote proti ameriški vladi. Položil je poročstvo \$5.000, nakaj je bil izpuščen. To poročstvo je dobila federalna veleporota v New Yorku, ki je obtožila voditelje komunistične stranke zarote.

DEBATA O CIVILNIH PRAVICAH V SENATU

Rebelni demokrati iz južnih držav vodijo obstrukcijo

ODPRAVA VOLILNEGA DAVKA

Washington, D. C., 31. jul. — Debat o civilnih pravicah se je pričela v senatu. Rebelni demokrati iz južnih držav so v svojih govorih napadali program in naznanili, da bodo storili vse za preprečitev sprejetja programa civilnih pravic v senatu.

Rebeli vodijo obstrukcijo proti načrtu, ki določa odpravo volilnega davka. Sedem južnih držav ima zakone, ki določajo plačevanje volilnega davka kot pogoj za registracijo za primarne in druge volitve.

Voditelji republikancev niso skušali utihniti rebelnih demokratov, temveč so celo podprli njihovo zavlačevalno taktiko. Republikanci so uverjeni, da bodo kovali politični kapital iz razkola v demokratični stranki. Program civilnih pravic odobrava demokrati iz severnih, vzhodnih in zapadnih držav, pobijajo pa ga demokrati iz južnih držav.

Sprejetje programa civilnih pravic je priporočal predsednik Truman v poslanici, katero je prečital, ko se je kongres sestel na izrednem zasedanju. Senator Wherry, republikanec iz Nebrask, je dejal, da načrt za odpravo volilnega davka je edina zadeva, ki zahteva akcijo. Izrazil je upanje, da se akcija ne bo zavlačevala.

Obstrukcija sta vodila senator Stennis, demokrat iz Missisipija, in senator Stewart, demokrat iz Tennesseeja. Stennis je govoril tri ure. Njegov argument je bil, da kongres nima pravice do določanja kvalifikacij volilcev. Ako bi si prilastil tako oblast, bi lahko stranka, ki pride na krmilo, prevzela kontrolo nad volilno mašinerijo v vseh državah na isti način kot jo je prevzel Hitler v Nemčiji.

Stennis je obdolžil republikance in demokrate, ki podpirajo Trumana, da hočejo razveljaviti provizije federalne ustave, ki dajejo državam pravico do odločanja kvalifikacij volilcev.

Stassen bo predsednik univerze

Philadelphia, Pa., 31. jul. — Harold E. Stassen, bivši guverner Minnesote, je bil imenovan za predsednika državne univerze v Pennsylvaniji. On je naznanil, da bo sprejel pozicijo.

POVELJSTVO ARMADE ZAHTEVA VEČ GASOLINA OD KOMPANIJ

Washington, D. C., 31. jul. — General Thomas Larkin je v menju poveljstva armade zahteval več gasolinea od oljnih kompanij, zaen pa je zapretel z akcijo. Dejal je, da armada potrebuje 1.700.000 sodov več gasolinea na teden.

Grožnja z akcijo je takoj dovela odmev. Besednik oljne industrije je instruiral uradnike oljnih kompanij, naj zahtevajo zahtevi armade in skrbijo, da bi dobila dovolj gasolinea. Larkin je omenil spor med Ameriko in Sovjetsko unijo zaradi Berlina kot vzrok zahteve, da mora armada dobiti več gasolinea.

Vlada lahko v smislu zakona vojaške konspiracije odredi za sego oljne industrije. Zakon določa mandatorično akcijo proti kompanijam, ki bi se upirale. Zahteva generala Larkina je podpisal admiral E. D. Foster. Foster je dejal, da mora armada imeti zagotovilo, da bo sego oljne industrije.

Predsednik ogrske republike odstopil

Njegov zet aretiran na obtožbo izdajstva

Budimpešta, Ogrska, 31. jul. — Zoltan Tildy, prvi predsednik ogrske republike, je resigniral. On je metodistični pridigar in postal je vodja stranke malih posestnikov, ko je bil Ferenc Nagy predsednik ogrske vlade. Slednji je pobegnil iz dežele, ko je bil odstavljen kot premier, in je sedaj v Ameriki.

Uradni naznanilo pravi, da so voditelji vladnih strank sprejeli resignacijo Tildyja. Sklicali so izredno zasedanje parlamenta. Prišlo se bo v ponedeljek in takrat bo imenovan nov predsednik republike.

Notranje ministrstvo je naznanilo, da je bil dr. Viktor Csornoky, zet Tildyja, aretiran na obtožbo izdajstva in špionaže. Csornoky se je vrnil pred dvema tednoma v Budimpešto iz Egipta, kjer je bil poslanik. Sinoči je naznanil resignacijo.

Uradna ogrska časniška agencija pravi, da je Tildy v svoji izjavi, katero je podal po resignaciji, naglasil, da se strinja s politiko komunistične vlade. Resigniral je, ker so nekateri uradniki v njegovem področju izvršili prestopke proti državi.

Člani kabineta so se sestali na izredni seji in razpravljali o vprašanju izbire novega predsednika republike. Za predsednika bo najbrže imenovan Arpad Szakasits, levičarski socialist. V juniju je Szakasits pripeljal svoje socialiste v komunistično stranko. Socialisti in komunisti so se združili v novi delavski stranki, katere načelnik je on.

Tildy je ustanovil stranko malih posestnikov 1. 1930 in bil je več let član parlamenta. Ko so Nemci okupirali Ogrsko, je šel pod zemljo. Takrat je sklenil pakt s socialisti in komunisti glede vzajemne kooperacije. Po zaključitvi vojne so socialisti in komunisti ustanovili koalicijsko vlado.

Murray zahteva obdavičje profitov

Washington, D. C., 31. jul. — Philip Murray, predsednik Kongresa industrijskih organizacij, je pozval kongres, naj obdavičje profite korporacij in potisne cene navzdol. Federalnemu justičnemu departamentu je sugeriral, naj odredi preiskavo profitnih amernic velebiznisa. Ako kongres in departament ne bosta storila ničesar, bo dežela zabredla v katastrofo.

ze v Pennsylvaniji. On je naznanil, da bo sprejel pozicijo.

TRUMANOV PROGRAM IZZVAL ODPOR V KONGRESU

Porter predlagal vzpostavitev kontrole cen

INFLACIJA OGROŽA EKONOMIJO

Washington, D. C., 31. jul. — Trumanov protinflacijski program je izzval opozicijo v kongresu. Predsednik je zahteval oblast, da bo lahko ustavil dviganje cen, toda naletel je na odpor.

Trumanov program je predložil kongresnemu odseku za bančne in denarne zadeve Paul A. Porter, bivši načelnik urada za kontrolo cen in sedanji Trumanov svetovalec. Kongresnik Wolcott, republikanec iz Michigana in načelnik odseka, je izjavil, da kongres ne bo odobril protinflacijskega programa.

"Kontrola cen in industrijska produkcija v največjem obsegu ne gresta skupaj," je rekel Wolcott. "Zgodovina je to dokazala. Le produkcija bo omogočila stabilizacijo narodne ekonomije. Truman ne bo dobil izredne oblasti od kongresa. Predsednik in federalni rezervni odbor lahko omejita kredite in preprečita dviganje cen."

Wolcott je omenil dva glavna faktorja, ki sta odgovorna za stalno dviganje cen in življenjskih stroškov. To sta zapravljane denarja davkoplačevalcev in zunanja politika Trumanove administracije. Izvoz ameriškega blaga v države zapadne Evrope povzroča pomanjkanje v Ameriki.

Porter je predlagal vzpostavitev kontrole cen. Ukličevala naj bi meso, mleko in mlekarke izdelke, obleke, stavbni material, jeklo in jeklarke izdelke, kakor tudi mezde v industrijah, podvržene vladni kontroli.

Dva člana federalnega rezervnega odbora sta nastopila pred senatnim odsekom za bančne in denarne zadeve, čigar načelnik je senator Tobey. Slednji je priznal, da bo moral kongres nekaj storiti za pobijanje inflacije. Thomas B. McCabe in Marriner S. Eccles, člana rezervnega odbora, sta izjavila, da akcija na kreditnem polju ne bo zadostovala. Eccles je dejal, da bi bila situacija danes drugačna, ako bi bil kongres na prejšnjem zasedanju odobril protinflacijski program.

Trumanov program določa med drugim: Omejitve zvišanja plač v industrijah, v katerih se restavri-za kontrola cen.

Ojačanje in raztegnitev sedanjega kontrole stanarine in vzpostavitev vojnih restrikcij na kredite.

Vzpostavitev obdavičnega pre- višnih profitov industrijskih korporacij.

Porter je opozoril kongresni odsek, da so cene poskočile za 29 odstotkov v enem letu. To je ugotovil federalni biro za delavsko statistiko.

Sedem rudarjev ubitih v eksploziji

Birmingham, Ala., 31. jul. — Sedem rudarjev je bilo ubitih, dvanajst pa ranjenih v eksploziji, ki se je pripetila v premogovniku Tennessee Coal & Railroad Co. Tri rudarje je pogrešalo in bojazen je, da so mrtvi. Obtožila so odredile preiskavo.

Nadaljnje eksekucije v Grčiji naznanjene

Atene, Grčija, 31. jul. — Uradno naznanilo pravi, da je bilo nadaljnjih 15 oseb ustreljenih v Ianiji. Grško vojaško sodišče jih je spoznalo za krive, da so pomagale gerilcem, ki se bore proti grški monarhistični armadi.

PROSVETA

GLASLO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE POOPORNE JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Narodna in Zdravstvena drava (Ivan Chicago) in Kanada \$2.00 na leto, \$4.00 na pol leta, \$2.00 na četrt let; za Chicago in okolice Cook Co., \$3.50 na leto, \$4.75 na pol leta; za inozemstvo \$11.00. Subscription rates for the United States (except Chicago) and Canada \$2.00 per year, Chicago and Cook County \$3.50 per year, foreign countries \$11.00 per year.

Člene oglašev po dogovoru. Rokopisi dopisov in nenaročenih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštnico.

Advertising rates on agreement. Manuscripts of communications, and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s 1100

PROSVETA

2857 - 55 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

Mrzla vojna v Berlinu—III

Predno se dotaknemo odpora Nemcev proti londonskemu načrtu za razkosanje Nemčije, naj omenimo še nekaj o Berlinu. Ameriški tisk in radio nam dan za dnem pripovedujeta, da so Rusi zato inženirali to krizo, ker hočejo iz Berlina pognati zapadne sile. O ruskih političnih lahkavostih vsakdo misli, kar hoče, toda take naivnosti jim ne more nihče očitati. V resnici o tem tudi ni nobenega sluha v ruskem odgovoru na anglo-ameriško-francosko protestno noto. V tem odgovoru Molotov niti ne pravi, da vrhovne okupacijske vlade štirih sil ni več v Berlinu, marveč le, da ta vlada "več ne funkcioniра". V diplomatnem jeziku to pomeni, da jo je Rusija pripravljena oživeti, ako pride do sporazuma glede vprašanj, radi katerih je nastala ta kriza.

Več dokazov je, da je Rusija inženirala to krizo, da s tem forsa obnovu pogajanj med štirimi silami, dokler ni prepozno. Ako na primer pride do razkosanja Nemčije in ustanovitve zapadne vlade kakor predvideva londonski načrt, tedaj bo vsa Evropa definitivno razdeljena v dva oborožena in smrtno sovražna si tabora, ki bosta iskala izhoda v oboroženem konfliktu. Kdor tega ne vidi, je slep; kdor je za tako "solucijo," spada v blaznice ali ječo.

Seveda tudi ni nikake garancije za sporazum, ako pride do razgovorov med prizadetimi silami. Ti razgovori se lahko razbijejo kakor so se že večkrat—zadnjič lani na londonski konferenci svetovnih zunanjih ministrov. In do sporazuma ne bo prišlo, ako zapadne sile, kar pomeni predvsem Ameriko, drastično ne revidirajo svoje politike glede Nemčije. Ta politika gre danes i za tem, da iz zapadne Nemčije napravijo novo orožarno in odskočno desko proti Rusiji in vzhodni Evropi.

Vaš urednik ni nikak oboževalec Moskve, še manj pa Kominforne, toda "načrt" Rusije in njenih satelitov, ki je bil izdelan na nedavni konferenci vzhodnoevropskih zunanjih ministrov v Varšavi in ki naj bi služil kot podlaga za nemško mirovno pogodbo, se nam vidi povsem zdrav. In sicer je zahtevala ta konferenca sklenitev miru na sledečih točkah: 1) popolna demilitarizacija Nemčije; 2) kontroliranje Porurja po Ameriki, Angliji, Franciji in Rusiji v svrhu mirovne produkcije; 3) sporazum vseh štirih sil za ustanovitev demokratske provizorične vlade za vso Nemčijo; 4) sklenitev mirovne pogodbe s to vlado, nakar naj po enem letu potegnejo vse sile svoje vojaštvo iz Nemčije; 5) reparacije za žrtve Nemčije.

Kaj je narobe s tem programom, ako smo res za sklenitev stvarnega miru z Nemčijo?—takega miru, ki bi na eni strani omogočil življenje Nemčiji brez militarizma in fašizma, na drugi pa obvaroval njene sosede pred novo maščevalno vojno, ali pa iz nje napravil napadalno orodje bodisi Amerike ali Rusije. Mi v tem programu ne vidimo ničesar narobe—baš obratno. V okviru tega programa je mogoče priti do takega kompromisa, ki bi zadovoljil in protektiral obe strani. Ako sedanji diplomati tega niso zmožni, tedaj jih je treba odstraniti, pa bilo to v Ameriki ali Rusiji, Angliji ali Franciji.

Zdaj pa nekoliko o nemški "sabotaži" londonskega načrta za razkosanje Nemčije, katerega so pred par meseci skovali zastopniki Amerike, Anglije in Francije, beloruske države (Belgija, Luksemburg, Nizozemska) pa so bile povabljene, naj ga podpišejo. To so tudi pokorno storile, kakor se spodobi malim ljudem. Skemati se je najbolj upirala Francija, toda je bila tudi ona prisiljena kloniti, ker se ni hotela zameriti mogočnim bogati Ameriki. Tako je bil ta pakt ratificiran po vseh šestih zapadnih državah, ki zdaj na pobudo Amerike in Anglije tudi kujejo vojaško zvezo proti—Rusiji. Kakor poročajo iz Londona, bo ta zveza v bližnji bodočnosti shodila kot polnokrvna žival ob kumovanju vojnega boga Marsa. Ampak to je druga stvar.

Ko so v Londonu kovali ta načrt za razkosanje Nemčije, se je pozneje izkazalo, da so računali brez krčmarja. Mislili so, da imajo nemške politike na spagi in da bodo skakali, kakor jim bodo diktirali. Ampak zgodilo se ni nič takega. Načrt so takoj obsodili voditelji vseh nemških strank od skrajne leve do skrajne desnice. To so storili iz dveh razlogov. Eden teh razlogov je, ker bi se s sankcijo tega načrta vsak Nemec obsodil na politično smrt, ako ne na aktualno. Drugi razlog pa je v tem, ker so Nemci radi konflikta med "zmagovalci" v taki poziciji, da slednje lahko izgrajajo tega proti onemu.

Dne 10. julija so v Koblencu zborovali po okupatorjih nastavljeni glavarji enajstih držav zapadne Nemčije in londonskemu načrtu dali breu, sicer ne na vsej crti, ker tega niso mogli storiti, vendar pa ga bistveno odklonili. To so storili, ko je berlinska kriza prišla do kritične točke. Za Ameriko in Anglijo je bil to velik udarec, radi katerega sta bili prisiljeni misliti tudi na revizijo svoje politike trde pesti napram Rusiji.

Nemški premierji so v Koblencu zaključili: 1) sklicanje konstituantne, kakor jo je predvideval londonski načrt, naj bo odglašeno za nedoločen čas—"dokler ni mogoča solucija za vso Nemčijo in dokler ne pride do dovoljne upostavitve nemške suverenosti"; 2) ako potrebno, naj se preliminarno delo za sestavo nove nemške ustave poveri posebnemu svetu državnih zastopnikov; 3) zavezniki naj sami proklamirajo "okupacijski status" brez podpisov Nemcev; 4) v zapadni Nemčiji naj zavezniki ustanove "direktorat", nikakor pa ne vlade.

To je povsem nekaj drugega kakor pa določa londonski načrt, pri sestavljanju katerega so se zastopniki Amerike, Anglije in Francije potili in argumentirali šest tednov. Še bolj pa so se potili v Franciji, kjer ta načrt ni dobil nobenega zagovornika, niti tedanjega zunanjega ministra Bidaulta, ki ga je pred parlamentom zagovarjal, češ da skrupularja je slaba, ampak "naši prijatelji" (Amerika) zahtevajo, da jo sprejmemo. "In načrt je bil sprejet."

Malo kadila ubežnikom in klerikalcem

Cleveland, O.—Star pregovor pravi, da je stara navada železna srajca. Prav tako velja ta izrek od vsega početka za bogaboječi trompihel in sanjske bukvice A. D. Kar se je Jakec navadil, to Jakec zna! Laž, sovražstvo, škodoželjnost, zavajanje, demagoštvo in božehilnistvo kar puhti iz tega "svetovno" znanega trompihla. V njem najdes vse, le enega ne—resnice! Ta se je izgubila že ob ustanovitvi tega lista in ostala izgubljena vse skozi.

V zelo temnem sorodstvu sta si star gramofon in "bergel". Oboje navijeta s kljukjo in rabita plošče, ki jih je naredil nekdo drugi. Pri A. D. pa imajo veliko plošč, ki pa so že vse obrabljene in leže lepo vvrščene na polici. Zdaj potegnejo s police eno, zdaj drugo in jo guľijo, guľijo! Včasih pa na "lajno" nakonejo tudi kakšno, ki je bila nekoč v naprednih vrstah, na primer ploščo Petra Koprive. Navijajo jo, da so vsi potni in od jezice rdeči kot kuhani raki.

Tam vedo vse, kaj je v srečo in kaj v nesrečo našega millega slovenskega naroda, in kadar gre za njihove koristi, se jim kar sree topi od ginjenosti. Seveda, pri gospodih župniških, rovtarskih fajmoštjih, je sreča res dobra in velika, kajti imajo vsega v izobilju, dočim za reveže, arpine, pa sree ni, ker jo je pohrustal sv. duh in pustil razvnetje le lenim kruhoborcem.

Tre kruhoborce kar kurja pot obije, kadar kdo izgovori besedo "komunizem". Ta nesrečni in zmotni komunizem jim dela silne krče in strah, kateri pa je znotraj votel, zunaj pa ga nič ni. Sicer pa se ne izplača učiti take genije kot so gramofonski uredniki pri A. D. Da bi vsaj malo bolj dostojno mislili in manj lagali svojim naročnikom, ki garajo po tovarnah za težko prislužen denar. A za ta denar dobiyo v zameno čiste laži in božje odpustke! Se nekaj dobijo za svoj denar: potrdilo "Bog vam plačal!" Kako enostavno in na lep način znajo izkoraščati Boga in reveže-tepca!

Na novo počen uredniki so prinesli s seboj staro bolezen—starokrajsko politiko. Raz priznajo zabičujoče vernikom, katere časopise smejo čitati in katere ne. Če vernik čita napredni časopis, potem bo pogubljen za vse večne čase. Tega pa ne pove, da je bil revež pogubljen, kakor hitro je prišel v njihove kremplje.

S tem strašenjem prav gotovo ne bodo dosti opravili med ameriški Slovenci, kajti naš človek, preprost delavec, je šel skozi trpke izkušnje in ve, da mora trdo delati za svoj obstoj in mu prav nič ne pomagajo božji blagoslovi Rožmanovih trombentarjev.

Kakšno neizmerno veselje je zavladalo med slovenskimi klerikalci in ubežniki, ko je dospel v Ameriko preživljeni vladika, največji izdajalec slovenskega naroda! Na letališču so ga podrepniki sprejeli z veliko častjo in igrali hinavske vloge iz doline Sentiljorjanske. Menda so mu tudi poljubljali roko, katero je tako prijateljsko podajal naciškim, krvnikom slovenskega naroda.

Fantje menda mislijo, da bodo sedaj s škofom na čelu vsiljevali svojo voljo ameriškim Slovincem in sedli za tilnik naše narodne volje. Ali bodo s tem uspešni? Ne, ne bodo! Ameriškim Slovincem je dobro znana preteklost lažfalotov tukaj in v stari domovini. Se vedno se spominjajo Korošca, Kreka, Natlačena, Erlicha in ostalih vodilnih klerikalcev, kateri so vedno bili bolj zvesti italijanskemu papežu kot pa slovenskemu narodu. Oni niso nikdar dali drugega slovenskemu narodu kot

sedmimi ali osemimi glasovi večine oddanih glasov. Večje številce poslancev se je vzdržalo glasovanja.

To stališče nemških premierjev, ki so se uprli ustanovitvi separatne vlade na zapadu, ker bi to pomenilo razkosanje Nemčije, je močno vplivalo na preokret anglo-ameriške politike in na iskanje potov za razrešitev berlinske krize s pogajanjem. To je tudi, kar želi Moskva. To je tudi edina pot za razrešitev krize in sklenitev miru.

Glasovi iz naših naselbin

Flota Wallaceve tretje stranke, ki prikazuje obe stari stranki kot dvočlani z enim programom, pred konvencijo progresivne stranke v Philadelphiji.

trpljenje in strah, sami pa so lepo udobno živeli in ljudstvu vladali z visokih mest.

Fantje menda mislijo, da bodo tudi med nami uganjali svojo staro igro. To igro so sicer že začeli s tožbami, lažmi in pretnjami, kako jo bodo pa izpeljali, je pa drugo vprašanje. V boju proti naprednim silam pa se v prvi vrsti poslužujejo vere, katere sicer nekatere ommamlja, kakor ommamljajo bončički otroke, drugim pa je zoperna in jo odklanjajo.

Kako so otroči gramofonski uredniki pri A. D., je videti iz njihovega pranja škofa Rožmanova. Perejo ga namreč s citiranjem Kristusovih nauk. Kaj pa so Kristusovi nauki? Naj citiram tudi jaz enega. Kristus je rekel: "Če pride kdo k meni in ne sovraži svojega očeta, matere, žene, sinov, bratov, sester in svojega življenja, ta ne more biti moj učenec." Vse kaže, da so se tega Kristusovega nauka oprijeli slovenski ubežniki in ostali drugi katoliški stebri.

Sedaj pa bi radi zanetili razdor in sovražstvo še med ameriški Slovenci, a motijo se, če mislijo, da bodo uspeli v svojih nakanah.

Naj citiram tem srednjeveškim oboževalcem papeža, kaj je dejal papež Leon X.: "Uživajmo papeštvo, ki nam ga je Bog dal!" In dalje: "Ali nam ni dobro služila bajka o Kristusu?" To so papeževe besede, "nezmotljivega" glavarja katoliške cerkve. Ubogi zaslepljeni, na koga se lahko še opirate? Nič na drugega kot na svojo samopasnost in na ta tiste Kristusove nauke, v katerih je govoril o razdorih med brati in sestrami.

Na koncu pa naj zaključim s času primerno krilatico. Na vzhodni strani mesta na hribu ima prijazno domačijo Karol Lampe. Pravi, da je kmetija, kar je resnica. Ima lepo hišo, hleve, svinjake, sadovnjak, prostor za piknike in 10 akrov zemlje. Ima tudi vse domače živali. Lampe pa je vedno poln humorja. Ko sem ga zadnjič obiskal, sem ga našel pri svitnjakih. Pa pravi: "Svinja je povrgla 13 mladih. To je preveč za svinjo in jo je zelo zdelalo."

Ko pa se je storil mrak, je dejala njegova žena: "Ali si priznal luc prasici?"

"Sem, sedaj pa ji neseš še A. D."

Jej, jej, ali ni to velika čast za "Tri na dan" in za sveti trompihel? Kaj pravite?

John Filipič.

Poizvedovanje Rdečega križa

Chicago, Ill.—Sorodnik iz Jugoslavije bi rad zvedel, kje je Stelj Seljan, ki je svoj čas bival v Chicagu.

Ako bi kdo vedel zanj, ali pa če bi sam čital te vrstice, se naj zgleda v uradu Rdečega križa, 529 South Wabash ave., Chicago 3, Ill., ali pa telefonira Wabash 7850, priključek 397.

Rdeči križ.

S pota

V Prosveti št. 144 rojak Vincent Raunika obuja spomine, kako smo skupaj potovali v mormonsko prestolnico Salt Lake City, Utah. Tudi jaz imam spomine na to potovanje, katerih pa vsled starosti ni mogoče več ponavljati.

V zadnjih 21 letih sem bil le nekajkrat na daljšem potovanju, pred nekaj leti pa dvakrat v Clevelandu. Tja sem šel v zvezi s Slovenskim narodnim muzejem, kateri ima svoje prostore v Slovenskem narodnem domu na St. Clair ave.

Ta muzej sva pričela z vrlim rodoljubom Erasmom Gorshtom, kateri se je nekaj časa prav lepo razvijal, zadnje čase pa dremlije, vendar pa je upanje, da se zopet zbudi zanimanje za to pomembno kulturno ustanovo.

To sem zato zapisal, ker prejemam od raznih društev, organizacij in posameznikov pisma, v katerih me sprašujejo, kaj je z muzejem. Kakor sem že omenil, sem bil radi muzeja dvakrat v Clevelandu in tedaj so bili začrtani pomembni načrti, kateri pa niso bili izvršeni.

V Duluthu imam veliko zgodovinsko zbirko, katero sem imel razstrebano po vseh krajih Zedinjenih držav. Kadar mi zdravje dopušča, jo lepó urejujem, toda zadnje mesece sem bil jako bolehen.

Toliko na znanje našim ljudem in organizacijam, ki so zainteresirane v Slovenski narodni muzej. Naj še omenim, da imam urejene tudi nekatere stvari, katere bom poslal v Jugoslavijo, kakor hitro se bodo razmere uredile. Mnoge predmete pa imam zaznamovane za mr. Erasma Gorshta, gdnosno za Slovenski narodni muzej v Clevelandu. Do vsega, kar sem jaz poslal v Cleveland, ima pravico mr. Gorshe, kateri ima ljubezen in smisel za zgodovinske redkosti. Muzej ni bil in ne sme biti privatna zadeva, pač pa ljudska ustanova!

Matija Pogorelec.

Svet se tepe za umazane cunje . . .

Pittsburgh, Pa.—Danes ne želim pisati o volilni kampanji, ki je sedaj v bujnem cvetju, pač pa o današnjem svetu.

Svet je danes ena sama velika norišnica. Dokazi so jasni kot beli dan! Bankovci so

narejeni iz papirja, papir pa iz starih, smrdljivih cunj ali cot.

In za te smrdljive cote se vse ljudstvo bije in tepe. Gospodje v talarjih pa obljublja jo nebesa tistim, kateri se upajo prinesiti največ teh cunj v božji hram.

Take umazane cunje ne spadajo v nebesa, ker nebesa morajo biti čista. Tisti ljudje, ki se valjajo v teh umazanih cunjah, spadajo v pekel.

Kdaj se bo ljudstvo spametovalo?

Anten Chater.

Kratka skica o slovenskem narodu in ameriških Slovincih

(Predaval MILAN MEDVEŠEK na konferenci Prosvetne matice 1. 1948 v Milwaukeeju)

I. Cenjeni sodrugi, bratje in sestre!

Najprvo naj omenim, da nisem nobena avtoriteta v nobenem predmetu, ampak zanima me svet, ljudje, delavci, še posebej pa ameriški Slovenci, naše življenje, kultura, gospodarsko in socialno življenje; naš trud za vsakdanji kruh in eksistenco, naše veslanje na tem velikem ameriskem oceanu, naši odnosi z rodno grudo Slovenijo itd. Sicer bi bil bolj aktualen predmet, če bi govoril o svetovnem položaju, borbi za trajen mir, o reakciji in štrajkih itd., toda danes se bom omejil na nas same, ameriške Slovence.

Najprvo nekaj besed o slovenski zgodovini. Kakor vam je znano, so bivali naši pradedje nekje za Karpati in so se imenovali Slovini. Toda sleo o slovenskem jeziku najdemo šele v 10. stoletju v mestecu Freisingenu na južnem Bavarskem, kjer so nekaj pastirali mogočni brižinski škofje. Tam so našli med zapiski škofa Abrahama precej obširne zapiske o pridigi o grehu in pokori. To imenujemo brižinske spomenike. Potem zasledimo slovenski jezik v začetku 15. stoletja v opatiji v Stični na Dolenjskem. V tej dobi pa se je rabila slovensčina tudi že v javnem življenju, kar nam priča ustoličenje koroških vojvod na Gosposvetskem polju. Prvi slovenski knjigi pa sta bili tiskani šele okrog 1. 1551, torej pred približno 400 leti, bolj natančno pred 395 leti. Ne, ti knjižični nista pripovedovali o socializmu ali kaj podobnega, druga pa abecednik. Spisal ju je za tiste čase velik "krivoverec" Primož Trubar. Mimogrede, Trubar je bil rojen v vasi Rašici na Dolenjskem, blizu Turjaka. Jaz sem bil v Rašici kot šolarček menda 1. 1923, in ko je učitelj vprašal neko pobožno ženo, kje je rojstna hiša Primoža Trubarja, je nejevoljno pokazala hišo in dejala: "Ljudje pravijo, da je bil v tisti rojen tisti krivoverec!"

Z izdajo omenjenih dveh knjižic je bil let prebit, ledina prora. Torej krivoverci, oziroma protestanti so prvi povzdignili slovenski jezik, ki je bil tedaj jezik hlapcev in dekel. Tovali iz papirja, papir pa iz starih, smrdljivih cunj ali cot. In za te smrdljive cote se vse ljudstvo bije in tepe. Gospodje v talarjih pa obljublja jo nebesa tistim, kateri se upajo prinesiti največ teh cunj v božji hram. Take umazane cunje ne spadajo v nebesa, ker nebesa morajo biti čista. Tisti ljudje, ki se valjajo v teh umazanih cunjah, spadajo v pekel.

Kdaj se bo ljudstvo spametovalo?

Anten Chater.

In res je polagoma naš narod zajemal vedno večjo narodno moč, zaupanje in samobitnost iz del svojih učiteljev in vodnikov in po letu velike revolucije 1848. dosegel več samostojnosti. Toda gospodarsko je ostala Slovenija še vedno nerazvita, zemlja ni mogla vseh rediti, tuje je še vedno imel najboljšo službo v deželi in lastoval največja posestva. Revnemu delavcu in kmetu ni kazalo drugega, kot iskati si kruha v tujini, v nemških rudnikih, v Ameriki in Franciji.

Tako videnemu koncu do ameriških Slovencev. Kdaj se je naselil prvi Slovenec v Ameriki, menda nihče ne ve, Frederick Baraga je prišel v New York 1. 1830, torej pred 116 leti. Seve, znano pa je, da se je naselilo v Ameriki največ Slovencev v zadnji polovici 19. stoletja pa do 1. 1923 ali 24, ko je bilo ustavljeno malone vsako naseljevanje iz evropskih kot drugih držav.

Prvi slovenski naseljenci v Ameriki pa so bili brez dvoma Belokranjci, na primer Lovretiči, Vertini, Zupančiči, Goršeti, Kureti in drugi. Tudi Baraga se je podal v Ameriko iz Metlike, kjer je bil v službi kot kaplan.

Koliko nas je tu vseh skupaj v Združenih državah, tudi ne ve nihče, sodi pa se okrog 250.000, kar je najbrže pretrirano, kajti vseh Slovencev v stari domovini ni več kot milijon in pol. (Konec jutri.)

Predsednik Truman in senator Alben W. Barkley iz Kentuckya, ki bosta pri jesenskih volitvah "ronala" na demokratski listi za predsednika in podpredsednika Združenih držav.

Kolonialni sistem v zatonu

Objavljamo članek ameriškega novinarja Owena Latimoreja. Članek je zelo zanimiv z nekega posebnega vidika. Prikaže nam ostro borbo med propadajočim britanskim imperializmom. Končala se je doba kolonij, ki jih varujejo imperialistične puške in se je pričela doba "neodvisnih" držav, ki jih tlačijo finančni kapital.

Kolonije, njihova teritorialna razdelitev ne nudi več finančnemu kapitalu zadostne varnosti in tudi ne dajejo dovolj dobička. Predvsem se to tiče ZDA, ki lahko uspešno v vsem konkurirajo z vsemi drugimi imperialističnimi državami. Zato je finančnemu kapitalu ZDA "potraben svet", kot pravi Kardelj, in "neodvisne" države. To se pravi, da morajo dobiti sedanje kolonije neko dozdnevno neodvisnost, ki pa pomeni gospodarsko in tudi politično odvisnost od ameriškega finančnega kapitala.

Članek torej obravnava popolno propast britanskega imperialističnega žandarja, ki ne more obdržati gita z ognjem in mečem oblasti nad kolonijami. Vzcvita pa nov način svetovnega vladanja s strani ZDA preko dozdnevnih neodvisnih držav, ki so gospodarsko popolnoma odvisne od finančnega kapitala, ki se zasidra v teh deželah tudi preko "strateških in obrambnih" vojaških baz. Ameriški finančni kapital, ki se je v zadnjih letih ogromno skonsolidiral doma, je moral preiti v nove, boljše načine izkoriščanja in je tako ustvaril s pomočjo buržoazije bivših kolonij te dozdnevne, neodvisne države. Ameriški finančni kapital misli, da bo s temi metodami dosegel zosuznjevanje sveta, kar je hotel doseči Hitler z oboroženimi napadi. Mi vemo, kako se je vse to končalo.

Postopno poslabšanje mednarodnega položaja, piše Latimore, je učinkovalo tako, da so se zopet pokazali stari zemljevidi, ki prikazujejo "varnostne življenjske poti". Najbolj tipičen tak zemljevid je tisti, ki prikazuje britansko "logistično življenjsko pot", ki doseže preko Sredozemskega morja in Sueskega prekopa Indijo in Daljni vzhod.

Čas je, da ponovimo staro teorijo, ki se tiče življenjske poti Bliznjega vzhoda. Življenjska pot predvideva varnost na enem koncu in potrebo varnosti na drugem koncu. Tak odnos ne obstaja več med Veliko Britanijo, Indijo in deželami južnega vzhoda Azije. Indija se ne more več zanašati za čuvanje svoje varnosti na Veliko Britanijo in ravno tako Velika Britanija na Indijo. Iz tega sledi zaključek, da življenjska pot ne obstaja več, ker ni več prejšnjih odnosov med obema koncema.

Kljub temu pa govore še o življenjskih poteh. Ne govori se samo o palestinski življenjski poti, marveč tudi o južno-afriški. Takoj po drugi svetovni vojni, je začela vplivna struja ljudi v Veliki Britaniji misliti na osončje neke "osrednje pozicije" v Afriki, ki bi nadomestila izgubljeno logistično pot preko Sueskega prekopa.

Ta struja predvideva izločitev prejšnje življenjske poti, ker ta ne more več služiti prvotnemu namenu. Namesto nje bi morali Angleži ugraditi svoj položaj v Afriki. Južna Afrika in Cape-town bi morali postati baza okeanskih poti za Avstralijo in Novo Zelandijo. V širini bi morala Velika Britanija urediti pas močnih letališč, ki bi postala strateška baza za obrambo poti na Vzhod, namesto ranljivega Sueskega prekopa. Vsa Afrika in vse kolonije bi morale postati predmet izkoriščanja za britanski imperij.

Vsi ti načrti so se delno izjavili zaradi poraza starega filobritanskega maršala Smutsa, ki ga je zamenjal V. Malan, ki je predstavnik najbolj zakrnjene južno afriške opozicije proti vsaki lojalni politiki do Velike Britanije. "Afrikaansers" in nekateri Južno-afrikanci, po rodu Angleži so mnjenja, da je nastopil trenutek odcepitvenja, ker je Velika Britanija šibka in ni več zmožna varovati svojih posestev.

Pravo odkritje, ki nam pojasnjuje marsikaj, kar se dogaja v britanski politiki, je vest, da je

maršal Montgomery, načelnik štaba cesarske vojske določil termin popolne preosnove britanske vojske. Pred 1950 letom bo morala biti britanska vojska popolnoma prenovljena. Dodal pa je, da je treba to narediti, ker je Velika Britanija "izgubila indijsko vojsko, ki je mnogokrat operirala izven indijskega teritorija". Ta mali olikan stavek nam pove vse.

Moramo ugotoviti, da ni Veliki Britaniji toliko zaradi izgube življenjske poti Sredozemskega morja-Sueski prekop, kolikor možnost jamstva za varnost obeh koncev te življenjske poti. Kakor je dejal maršal Montgomery, je indijska vojska "večkrat operirala izven indijskega teritorija". Vse to pa ni dovolj. Ne smemo pozabiti, da je indijska vojska nastopala za britanske interese in ne za indijske, vse stroške pa je plačal indijski davkoplačevalec in ne angleški.

Ker se Velika Britanija ne more več posluževati indijske vojske, ne more niti pošiljati vojaštva v uporne kolonije. Če lo v Grčiji so morali Angleži poklicati na pomoč Američane. Grški problem je bil jasen znak stanja velesil. Če bi Angleži sami rešili grško vprašanje in uničili gerilce, bi s tem obvarovali svojo nadvlado v Sredozemskem morju in bi ostali vedno neka vezna točka med Sovjetsko zvezo in ZDA.

Položaj Grčije, ki je zelo blizu Sueskega prekopa, je sličen položaju v drugih deželah, ki so mnogo bolj oddaljene od tega

prekopa kot n. pr. nizozemska Indonezija in francoska Indokina. V vseh teh deželah, ki se razlikujejo med seboj zaradi velikosti, prebivalstva, naravnega bogastva in drugih faktorjev, najdemo skupen faktor: v vsaki taki deželi je potrebna vojska 120.000 mož, da se brani kolikor toliko od upornikov. Poleg tega ne smemo pozabiti, da je vsaka taka vojska popolnoma odvisna od ZDA za dobavo orožja in vsega tistega, ki potrebuje vojska.

Iz tega kratkega pregleda lahko potegnemo tri zaključke:

1. V vojnah, ki so jih v XIX. stoletju imenovali "male vojne" ali kolonialne vojne, je nemogoče vzdržati vojsko, ki presega 120.000 mož. Če bi hoteli začeti kampanjo večjega obsega, obstaja nevarnost krize v državi, ki vodi do kampanji, ali pa v deželi, ki oskrbuje vojsko z materialom, orožjem in drugim materialom.

2. Takšne vojske pa so nezadostne, ko se dvigne ljudstvo zoper svoje tlačitelje. Računali so, da bi bila potrebna za uničenje ljudskega odpora v Indoneziji in Indokini vsaj polmilijska vojska. V Grčiji pa moramo misliti na to, da za vsakega 100 dolarjev, ki jih dajo ZDA na razpolago atenski vladi, odgovarja pomoč 10 dollarskih stotink drugi bojujoči se stranki.

3. Zaradi spremembe "malih vojn" in zaradi velikih stroškov kolonialnih vojn je potrebno opustiti zamisel "življenjskih poti", ki predvideva, da mora industrijska država razpolagati z logistično potjo, ki veže zelo oddaljene kraje. (ONA)

RAZVOJ DVOSTRANKARSKEGA SISTEMA V ZED. DRŽAVAH

Ustava Zed. držav ne omenja političnih strank, toda vključ temu igrajo najvažnejšo vlogo v naši vladi. Brez teh si je skoro težko predstavljati delovanje vlade, ker politične stranke predstavljajo interese različnih ljudskih skupin.

V Kontinentalnem kongresu, ki je bil prvič organiziran l. 1774 in 1775 iz predstavnikov prvih britanskih kolonij na kontinentu Severne Amerike, je bilo precej razlike mišljenja med delegati. Konservativni so uspešni z zavlečenjem izjave neodvisnosti proti željam bolj revolucionarnih elementov. Razlika mišljenja glede političnih vprašanj je obstajala v deželi skozi vsa leta revolucije in kasneje, dokler ni bila oblikovana ustava, ter se je razlikovala glede političnega naziranja izkristalizirala v dve politični stranki. Konservativna skupina ali federalisti, pod vodstvom Washingtona, Aleksandra Hamiltona in Jamesa Madisona, je bila zmagovita v adoptiranju ustave, ki je dala deželi centralno vladno. Anti-federalisti, kakor so nazivali bolj liberalne elemente prebivalstva, so zgubili borbo za decentralizirano vladno ter so ostali manjšinska stranka dežele do l. 1800, ko je Thomas Jefferson, njihov prvak, postal predsednik Zed. držav. Antifederalisti so spremenili svoje ime v republikansko stranko, ki ni nič v sorodu s sedanjo republikansko stranko. Eno načelo te stranke je postavil Jefferson: "Enakopravnost in redna pravica za vse, kakršnega koli prepričanja, verskega ali političnega." Federalistična stranka je popolnoma propadla. Po l. 1816 in do l. 1828 smo imeli enostrankarsko vladno. James Monroe je bil l. 1820 soglasno izvoljen za predsednika.

V l. 1828 so prišli v konflikt razni elementi republikanske stranke. Tisti, ki so skušali omejiti oblast centralne vlade, so bili nazivani demokrati, drugi, ki so bili za močno federalno vladno, so postali narodni republikanci (kasneje poznani tudi kot Whigs po nazivu angleške stranke). Prva stranka je izvolila Andrewa Jacksona. Tedaj so prišli do glasu mali farmarji, obrtniki, delavci itd. To je bila doba navadnega človeka. "Whigs" so obstajali največ kot protestna stranka proti Jacksonu. Kakšnega določenega programa niso imeli in ko je prišel na površje boj radi sužnosti, so bili notranje precej razklani. Demokratična stranka je postala skoro docela prosuženjska, dočim so Whigs kompromisirali v tem

pogledu in polagoma zgubljali moč in vpliv. Ostanki te stranke so potem z drugimi manjšinskimi strankami stvorili opozicijo proti sužnosti in so l. 1854 ustanovili sedanjo republikansko stranko. Poraz v civilni vojni je prinesel republikancem zmago za 50 let, dočim so bili demokrati poraženi in se je iz tega izcimilo znano nasprotstvo med severnim in južnim predeljem dežele.

Republikanci so imeli tedaj Arahama Lincolnna in potem so imeli predsednike v Beli hiši skoraj trinaest terminov, od 1860 do 1932. Demokratije so uspešni izvolili v predsedniški urad med tem časom samo Wilsona in pred tem Clevelanda, kontrolirali pa so polovico časa kongres. Republikanci pa so doživeli občuten poraz po polomu 1929, ko je kriza zajela deželo in so volili l. 1932 z veliko večino glasovali za Franklina D. Roosevelta, demokrata. Izvoljen je bil za štiri službene dobe. Zda pa je v teku politična kampanja za predsedniške volitve, ki obeta srdito borbo med demokrati in republikanci.

Poleg poglavitnih strank so vedno igralo važno vlogo v ameriškem političnem življenju tudi manjšinske in tretje stranke. Pričelo se je l. 1830 z liberalno

Večja potreba po olju

Zedinjene države so največji producent, a hkrati tudi poglavitni potrošnik petroleja in njegovih izdelkov. Od 2.800.000.000 sodov surovega olja, ki ga producirajo vse dežele na svetu, ga dobiva Amerika sama iz svojih vrelcev 2.000.000.000 sodov ali 84 milijard galonov olja. Za pogonsko silo v tovarnah, na železnih, v avtnih vozilih in strojih vsake vrste, motornih čolnih in ladjah ter za gretje stanovanj in domov se porabi v Ameriki letno okrog 2.150.000.000.000 sodov. Torej nam domačega olja letno primanjkuje za 150.000.000 sodov. Ta primanjkljaj dobimo v uvozu iz Mehike in iz drugih centralnih in latinskih ameriških dežel. Dodatno dobimo od tam 50 do 60 milijonov sodov olja, da nadomestimo naš izvoz olja v evropske in druge dežele. Potrebe teh dežel naraščajo, kakor narašča potreba po večjih količinah olja doma. Vlada in privatna industrija si prizadevata izboljšati to situacijo.

Ni dolgo tega, ko je bil v nižji zbornici stavljen predlog za razvite in razširjenosti industrije za izdelovanje sintetičnega olja. Istočasno je bilo na delu nekaj 6000 geologov in tehnikov, ki so vrtali in preiskovali obrežno in drugo zemljo blizu morja, da bi našli nove naravne zaloge olja. Ob koncu zadnje zime je bilo jasno, da nismo imeli zadostne zaloge olja za kritje vseh tovarniških in drugih potreb, pri tem pa se je potreba po olju še dvigala. Cenil se, da bomo imeli dovolj olja za kritje domačih potreb šele nekako ob koncu marca 1949.

Ameriški tajnik za notranje zadeve Julius A. Krug, je ob priliki otvoritve pete petroline razstave in kongresa v Tulsa, Okla., dne 15. maja dejal naslednje:

"Pričelo se je delovati za tem, da se produktivni pritisk usmeri proč od Zed. držav. Marshallov plan je čedalje bolj odvisen od tujih oljnih virov za evropske potrebe. Pričakovati je torej, da bo prevzela vzhodna polobla odgovornost za oljne potrebe svojega predelja. Še vedno so namreč neizprane in tudi neraziskane velikanske rezerve olja na Sredovzhodu. Nizozemska Vzhodna Indija bo kmalu imela svoja oljna polja v polnem obratu za pridobivanje petroleja. Pridobivanje petroleja se veča tudi v Centralni in Južni Ameriki. Verjetno je tudi, da bo postala dolina reke Amazon bogat vir olja."

stranko in "Know Nothing" stranko. Republikanska stranka je bila najprej tretja stranka. Manjša stranka so dobro služile interesom ljudstva, ker so pogosto spravile svoje kandidate v kongres in tako udeležile mnoge zahteve, ki bi bile drugače prezrte. Bolj znane manjšinske ameriške stranke so bile: socialistična, progresivna pod vodstvom Theodorja Roosevelta in še pred tem pa populistična stranka. Danes jih obstoja več in so aktivne na polju političnega delovanja. V areno je zdaj stopila tudi nova progresivna stranka s Henryjem Wallaceom na čelu. (Common Council)

"Primeren razvoj vseh teh in drugih možnosti pridobivanja petroleja bo pripomogel k bolj in bolj uravnoteženi produkciji olja," je dejal Krug, ki je naglasil, "da je po vsem svetu tako večja potreba po olju, da bomo leta 1951 potrebovali 10.000.000 olja dnevno za kritje vseh potreb. Od zapadne poloble pa ni pričakovati, da bo mogla posebno dolgo producirati 80% svetovnega olja."

Precej napredka, je dejal dalje Krug, je opaziti na polju raziskovanja v oljni industriji. Boljši način čiščenja in čiščenja ter praktična uporaba olja po konsumentnih prihrani velike količine petroleja, zaznamuje pa se tudi že lep napredek v izdelovanju sintetičnega olja.

Nova oljna čistišča iščejo trenutno največ na jugu in v predelu ob Mehikem zalivu. Nekateri vrelci so bili odkriti šele, ko so iskaleci olja zavrtali do 8000 čevljev globoko v zemljo. Seveda bo treba najti tudi dobro transportacijo za prevoz olja iz novonajdenih ležišč, preden se bo lahko reklo, da je situacija oljnega primanjkljaja rešena. Prihodno zimo bo nemara še trda predla onim, ki rabijo petrolejsko kurjavo, ali naslednjo zimo pa bo položaj že gotovo prav znatno izboljšal.

(Common Council)

Koroška pesem

V Ljubljani je pred kratkim izšel "Zbornik koroških pesmi", ki ga je uredil naš rojak profesor Luka Kramolec. Uvod in spremne besede sta napisala rojaka pisatelj Prežihov Voranc, Lovro Kuhar in dr. Franc Sušnik.

Zbornik, ki je lepo ilustriran in prinaša za vsako koroško dolino svoj poseben del, vsebuje 45 najlepših in najbolj poznanih koroških pesmi ter zbirko "Svatojsko suito" v besedah in z napavi. Pesmi so priredili profesor Luka Kramolec, Emil Adamič, Matija Tome, Anton Nagel in Pavle Kernjak. Posredovali so jih iz narodnega zaklada pesmi znani koroški peveci.

Ta knjiga, ki je zbrudila med slovenskim ljudstvom veliko zanimanje in širi ljubezen do lepe koroške narodne pesni po vsej slovenski zemlji, je še prav posebno namenjena slovenski Koroški in jo predvsem priporočamo našim pevovodjem ter vsem pevcem in ljubiteljem naše stare in nove narodne pesni. "Zbornik koroških pesmi", kakor vse druge slovenske in jugoslovanske knjige dobiti pri "Jugoslovanski knjigari" na Dunaju, Wien I. Seilerstrasse 30.

V ŠESTIH DNEH NAD 200 TON RIB

so naložili vzdolž obale srednjega Jadrana v drugem razdobju temnih noči ("poletni mrak"), ki je trajalo od 26. maja do 15. junija. Najuspešnejši je bil ribolov na področju ribičev iz Komize.

Prišpevajte v obrambni sklad!

Vsi darovi za obrambo Enakopravnosti, Prosveto in Proletarca naj se pošiljajo na naslov: John Pollock, 24465 Lakeland Blvd., Euclid 23, Ohio. Br. Pollock je blaginjak obrambnega sklada.

Borci proti smrti

Spisal Paul de Kruit

(Nadaljevanje)

Macleod je bil daleč nekje v Evropi, še slutil ni, kaj počenja Banting. Niti v sanjah mu ne bi bilo prišlo na misel, da se bo ravno ta čas v njegovi hiši razvijala ena najrazburljivejših, največjih pustolovščin vsega zdravstva in sicer prav na pobudo bivšega kirurga pa študenta medicine v VIII. semestru! Banting ni mogel Macleoda znova prositi za pse. "Toda", mi je pravil Banting, "dobili smo psov na pretek."

19. avgusta ob treh zjutraj. Banting ždi sam v svojem podstrešju. "Sedel sem tam in opazoval psa številka 92, ki je bil v zadnjih vzdihljajih," je pripovedoval Banting. Pes številka 92 je bil njegov ljubljeneč, smel se je prosto gibati v laboratoriju, zda pa je poginjal. Držala sta ga pri življenju osem dni, brez trebušne slinavke, zdravega, z malo sladkorja v krvi in skoraj brez sladkorja v vodi. Veselo je skakal naokoli, ne zavedajoč se sigurne usode, ki ga je čakala; sedaj pa je poginjal.

"Tega psa sem imel rad," je rekel Banting. Porabil je zanj žleze nič manj kot petih psov, da ga je držal pri življenju teh osem dni. Pet psov je moral žrtvovati za tega enega. Ali je še kaj bolj nesmiselnega, odvratnega! Toda marsičesa sta se pri tem naučila. Pes je skočil sam na mizo in mirno ležal, ko mu je Banting jemal kri, da bi jo Best preiskal. Skoro bi bil poginil, ko sta mu vbrizgnila sok iz nedegeneriranih žlez. To je bila sila važna izkušnja! Iz poizkusov na njem sta dognala, da sta došla mnogo učinkovitejša izvlečke, če sta žlezo obdelovala s kislino namesto z lužninami.

Kolikokrat se je kar čudovito popravil, dasi je bil že čisto na koncu, če sta mu dala dovolj soka iz trebušne slinavke. Šele na tem psu se je Banting docela prepričal, da je resnično odkril življenje ohranjajoč "X". Tako siguran je bil v tem, da je temu čudovitemu soku iz Langerhansovih stanic dal ime "isletin".

To je oznaka, ki bi jo tvarina pravzaprav morala dobiti, pa je ni dobila.

In sedaj je pes številka 92 poginjal, ona dva pa nista imela niti kapljice ekstrakta več. Banting je kar obupaval. Čemu še nadaljevati to kruto igro! Isletin je v resnici, ne samo v domisljaji, zmožen usposobiti diabetične živali, da spet presnavljajo sladkor in žive. Toda bil je skoraj neplačljiva dragocenost, redkejši kakor kateri koli dragulj. Po vsem svetu žive milijoni sladkorno bolnih, ki bi ga potrebovali, stotine in tisoči pa umirajo, ker ga ne dobe.

"Naenkrat me je presunilo," je pravil Banting.

Dva jutro je Best položil na mizo popolnoma zdravega psa, kateremu odvodilo ni bilo podvezano, da bi ga narkotiziral. Banting ga je hitro operiral, Best pa je dobil iz tankega črevesa te živali poseben sok. S kislino sta izlučila iz njega sekretin, tvarino, ki nastaja v stanicah tankega črevesa, prehaja v kri in z njo v trebušno slinavko, v kateri povzroči izločevanje prebavnega soka. Zda je moral Banting ta prebavni sok nekako odstraniti, ker mu je razkrjal življenje ohranjajoči isletin. Zato sta vbrizgnila psu njegov lastni sekretin, dokler ni njegovo odvodilo popolnoma usahnulo, znak, da je bila žleza docela izčrpana. Potlej sta hitro izrezala trebušno slinavko, jo ohladila in iztisnila.

In sedaj hajdi v podstrešje! Pes številka 92 leži v svoji celici, komaj še diha.

Ob sedmih zvečer! Brž injicirajmo! Steklene oči psa se razjasnijo, pes skoči ven pri vratih, ki mu jih je odprl Banting, voha semintja in položil tace na kolena svojemu hudobnemu, pa tudi dobremu gospodarju, ki ga je bil tolikokrat obsodil na smrt, pa zmerom spet reši.

Banting je kasneje pripovedoval: "Nikdar ne pozabim veselja, ki me je navdalo, ko sem bil psu odprl vrata."

Toda vendar—bedasto, nemogoče! Saj vendar ni mogoče neprenehoma črpati iz trebušnih žlez živih psov ali goved ali svinj, da bi dobili isletina za milijone bolnikov, katerim oteka življenje v potokih sladkorja. Zmagoslavje za znanost—praktično povsem brez pomena!

Toda Banting se je vzravnal in ni obupal.

Čemu? Saj je bilo vendar tako divno, da pes številka 92 še živi. To je bil vendarle višek! Živel je sedaj že 20 dni, brez trohice trebušne slinavke. Sedaj pa je poginil in Banting je bil žalosten. Nič na njem ni bilo akademskega, ozkosrčnega, hladnega. Kar je delal, je delal ne samo z možgani, ampak tudi s srcem. Zaradi tega je iznašel naravnost nore načrte, poizkušal najbolj nemogoče stvari, samo da bi ohranil psu borno iskrico življenja. Hipoma pa mu pade ob treh zjutraj mrena izpred oči; jasna mu je bila pot preko vseh težav. In tedaj se je oprijel nove naloge s tako silo, kot da bi mu bila dala zalet roka kakega božanstva. Kdo bi ga še mogel zadržati?

Novembra... Naposled je Banting našel, kar je potreboval. Z Bestom sta bila čisto gotovo našla sredstvo za pridobivanje neomejene množine isletina; svojega življenja rešujočega sredstva. Malo poprej se je Macleod vrnil iz Evrope, toda Macleodu so rojile po glavi druga stvar, ki niso imele nič posla z diabetesom. Banting je bil popolnoma obupan, Best takisto. Bila sta s svojim znanjem na koncu, ravno pred ciljem, toda v strani zavesti, da so bile vse njune muke in vse delo zaman. Tedaj jima je pomagal profesor V. E. Henderson s tem, da je dal Bantingu docenturo v svojem farmakološkem zavodu, in sicer tako, da Bantingu ni bilo treba predavati, dobival je zgolj plačo, da je mogel od nje živeti in dalje poizkušati.

Kako nerodni, kako neumni so se jima zdeli njuni poskusi od poletja sedaj v novembru! Kako lahko je ohraniti diabetične pse brez trebušne slinavke žive, kakor dolgo hočeta, pri najboljšem razpoloženju: z žlezami še nepoleženimi telet!

Saj vse to je bilo vendar tako preprosto! Kako to, da Banting ni mislil na to takoj?

Nekoč, prav ko je bil že čisto brez upanja, je listal po nekem starem Laguessejevem spisu o trebušnih slinavkah novorojenčkov. Te trebušne slinavke da imajo obilo otočnih stanic, stanice za prebavni sok pa da so komaj razvite.

Banting je bil nočni delavec in tako je tudi to noč ždel nad to knjigo, zakaj bil je naravnost praznoverno prepričan, da pridejo človeku najboljše misli tedaj, kadar je ponoči sam.

Če je tako z novorojenčki, potem mora biti tako tudi z novopoleženimi živalmi. Če velja to za pravkar poležene živali, mora veljati tembolj tudi za še nepoleženi zarodek. Trebušne slinavke zarodkov obstoje morda iz samih otočnih stanic.

Banting je šel drugo jutro s svojo novo zamisljo h profesorju Hendersonu. "Križi božji, odkod pa hočete dobiti zarodke?" ga je vprašal Henderson. To je bilo zopet neizvršljivo. "Saj si vendar ne morete ustanoviti psarni in čakati na podmladek!"

Res je, toliko časa ne smete izgubljati. Toda Banting je bil s kmetov doma in se je razumel na rejo goved. Vedel je, da krave pripuščajo včasih k biku, da se zrede, preden jih ubijajo. Drugi dan opoldan sta se Banting in Best vrnila iz klavnice s trebušnimi slinavkami devetih 3—4 mesece starih govejih izvrvkov. Bilo je sijajno, natančno tako, kot sta si zmerom želela. Ekstrakt iz teh žlez je spravljal nevarno veliko množino sladkorja naenkrat nizdol v krvi prvega diabetičnega psa, ki sta z njim poizkušala. Sedaj sta bila brez vseh skrbi. Bilo jima je, kakor da sta odkrila zlati rudnik življenje rešujočega isletina. V glavah jima je kar brnelo od novih idej. (Dalje prihodnjik.)

Prostovoljno delo na cesti Ljubljana-Vrhnika.

Zgodovinska povest
iz preteklega stoletja

DIMEŽ

STRAH KRANJSKE
DEŽELE

Cesar Anton Danilo

(Nadaljevanje)

Larihovec v Mengšu te prosi, da bi mu posodil petdeset goldinarjev. Pravi, da se mu zaradi suše vdrla zemlja, tako da ni skoro nič pridelal.

"Zvest in vdan naš pristaš je in več otrok ima. Ne morem ga pustiti v bedi! Pri njem najdemo vedno najvarnejše zavetišče."

Nenadoma se burno odpro vrata. Čuden plahe v izbo in zakliče: "Janez, nekdo kreše iskro v dolini!"

Vsi skočijo kvišku.

"Tone, skoči dol do bridke martre in poišči, kaj bi bilo!" zaukaže Janez.

Tone zgrabi mimogrede za bat, ki je stal pri vratih ter zdrvi ven z besedami: "Pa ne, da bi se Stojce upal! ..."

Vse naokoli bajte se čuje glasen pisk in žvižg. Eni skočijo do vrat, drugi pa k oknu. — V sobo prisopihajo Jože Kušar in jim zakliče: "Bežite! Stojce žene celo vojsko sem."

"Fantje, zdaj pa kar po njem!" ukaže Janez.

Vsi skočijo pokonci, pograbijsko puške in pištole in drugo orodje ter se gnetejo proti vratom.

"Postavite sveče na okno!" zakliče se Janez fantom in skoči k vratom.

"Katica, daj mi tvojo staro obleko in cekar. Ti, Jernej, odvedi Katarco na plan in doli na cesto!"

Vsi naglo skozi štibele in vežo. Položite otep slame na okno in počakajte z nabitim puškami zunaj za drevjem! A nihče naj ne strelja, dokler niso vsi v hiši! — Ko zažvižgamo, pa priskočite na pomoč, če bo treba. Streljajte samo v skrajni sili! — Pa na kmete nikar!"

Ko je dal ta povelja, izgine Dimež z drugimi skozi vrata v vežo. Durgelce je zadnji. A že pri vratih se vrne z naglim skokom k mizi. "Nak, nak, najlepša kosa jim pa res ne privoščim!"

Ze pograbi z mize kos mesa in bokal vina ter smukne brž skozi stranska vrata, ki jih za seboj zapahne ...

Dimež se je oblekel v široko modro krilo in žametov jopič in del na glavo ruto. S cekarjem v roki stopi naglo do mize ter si vzame dvojce jaje, ki jih vrže v cekar. Z belo ruto si zastira usta, da se ne vidijo brki; sede na slamo v ozadju ter skriva noge pod krilo, da se ne bi videli škornji. Zunaj sliši prihajati gručo ljudi. "So že tu!" Janez počepne te prične na glas jokati ...

Biriči, gonjaci in kmetje se pridrejo v sobo. Njim na čelu pa Stojce s puško v roki.

"Aha, ptički so nam ušli!" zakrta z zobmi. Janez pa mlo žoka in govori z visokim glasom: "Oh, oh, kako sem nesrečna! Vse so mi pobrali! Joj, joj, joj!"

"Kaj so ti pobrali, ženšćura?"

"Oh, jaja sem nesla domu. Pomagajte mi!"

"Kdo si, odkod?" vpraša Stojce.

"Slamnikarjeva Špelca sem, oh, oh! Domu sem šla, pa me zgrabila doli na cesti dva rokmavha. Eden me prime za roko in pravi: 'Z menoj pojdeš', drugi pa je kiel: 'Če tistega Stojce dobim, v klobaso ga bom predelal!' — In tako sta me privlekla sem gor, češ naj jim v Kranj ponesem tale cekar! Spet se Janez zažene v jok.

Stojce pa zarentači: "Kaj, mene v klobaso? Mene? To bomo šele videli!" ter potegne Dimež. Stojce in seže vanj. A hitro zmakne roko spet iz cekarja, kajti od prstov se mu odeja jajna tekočina. "Hudič!" zakolne besno in si briše z roko slamo ter preklinja.

Ostali se seveda smejejo in zaganjajo v njega.

Tedaj pa skoči Janez bliskovito kvišku, ko si Stojce otira roko, udari Stojca s cekarjem po obrazu, se zaleti v gnečo ter butne nekaj biričev v rebra, da popadajo po tleh ter skoči pri srednjih vratih na prosto. Vrata trdno zapahne za seboj.

Stojce besno zakriči: "Hudič!" to je bil Siherl. Preplašeni se ozrejo biriči proti vratom. Dimež pa se zunaj poroga pod oknom:

"Slišiš, Stojce, imel si ptička pred nosom, pa

ga nisi znal ujeti! Sedaj si ti v moji kletki, sedaj ti glej, kako prideš na prosto. Da boš bolje videl, ti hočem pod oknom malo posvetiti."

Zunaj se res posveti.

"Ogenj, ogenj!" zakriče vsi v koč. Biriči bijejo po vratih. Stojce skoči k oknu ter ga odpre; a prepričljivo Stojcu plamen v obraz, da zakriči ter pade onesveščen na tla. Vsi drugi skupno zakriče ter odnesejo pete. Stojca pa prepuste svoji usodi ...

IX

Dimežev vragolije

Ljubljanski Bezirksvorsteher, gospod Pajk, zelo osovražen pri rokovnicah, se je zaklel, da bo spravil Dimeža in njegovo družino pod zapah. Če so žandarji pripeljali kakega tata, je vsakega smatral za Dimeževga pajdaša.

Uporabljal je prav drastične kazni. Dal je vsakega štiri in dvajset ur zapreti, ostriči pol glave do gola in obriti pol brk.

Vsak je dobil "arnika" in kruh, pa nič vode. S tem jih je kaznoval. Dejal je: "Das ist ein gutes Korrektionsmittel."

Potem jih je pustil na svobodo.

Nastala je prislovica: "Kleibova dva—sta izrazirana oba ..."

Dimež je imel povsod svoje ogleduhe in je tako zvedel, da se bo v nedeljo peljal gospod Pajk v Mekinje.

Na sorškem mostu je iztaknil nekaj mostnic ter jih pahnil v vodo.

Vendar pa je bil Pajk toliko oprezen, da je ustavljal kočijo in velev vozniku pregledati most. Dimež se je hotel glavarju maščevati. Prežal je ob vodi pod mostom in željno pričakoval Pajka. Tedaj pa je ugledal po cesti prihajati žandarje, ki so mu dali pospešek, da je skočil v strugo, preplaval na drugo stran ter se skril v goščavo. Opazili so ga, ker pa niso mogli čez most za njim, so oprezovali, kje bi Dimeža zagledali ...

Namesto Dimeža pa je priplaval velik črn maček čez strugo.

Tisto leto se je vasilila v kranjsko in koroško deželo velika lakota.

Takrat so vozili iz Siska z ladjo žito v Zalog, in sicer v "bariglah".

Vožnja je trajala pa tudi dva meseca.

Žito so iz barigel pretresli v vreče, ker je bilo to za kupčijo prikladnejše.

Na Podgori pred št. Vidom so bili znani žitarji: Kautman, Masek in Matian iz Ljubljane ter Zore in Florjanček. V Ljubljani je stal merik žita pet goldinarjev, v Kranju že deset goldinarjev, v Kranjski gori pa celo petnajst goldinarjev.

Ti vozači žita so imeli za obrambo ostro brušeno sekirico s seboj.

Ko so pripeljali tisti dan do meje, je stopil Dimež iz gostilne ter jih povabil piti.

Pričakoval jih je bil vrh klanca na Trojanah pri Šušteršiču.

Možje so Dimeža spoznali ter stopili nekoliko v zadregi v gostilno. Dimež je že imel "firkelj" vina na mizi. Naročil je še in zapovrstjo natočil poln kozarec. Pili so namreč vsi iz ene čaše, kakor je bila tedaj navada. — Ko je pa prišla vrsta na Florjančka in se je mu roka tresla, da ni mogel prinesiti čaše k ustom, se mu je Dimež porogljivo pošmejal: "Nič se me ne boj! Mišlim, da boš na moje zdravje prav rad izpraznil čašo!"

A medtem ko je Dimež v izbi gostil svoje goste, so njegovi ljudje potegnili vrečo pšenice z zadnjega voza.

A vozači so bili celo zadovoljni, da so se tako odkupili.

Ti naši žitarji so ob lakoti dobro služili. Prodajali so žito po krajcarjih. To je bilo v tednji valuti "Drei Kreuzer" — "Konventionsmünze".

Denarja niso šteli, temveč so kar napolnili mernik z novci, potegnili s palico po robu in cena je kar obveljala.

(Dalje prihodnjic)

delali so le kratke vojne filmske obzornike, katerih vsak je imel le nekaj krajših prizorov.

Prav za prav se nihče ni vedel, kaj naj bi učinkovito snemali vojno, a vsi so hoteli snemati prav vojno in v vsakem posnetku je moralo biti mnogo streljanja, beganja in umirajočih ljudi.

Za snemanje v mestu ni bilo tankov, ker so odšli na bojišče; ni bilo letal, ker so vzletela; ni bilo nemških čelad, oblek in orožja, ker so takrat ujeli še zelo malo Nemcev. Tudi ni bilo lesa puščavskega drevesa saksaul, da bi z njim kurili atelje, in igralci, ki trenutno niso nastopali, so obkrožali Dusično petstosevno obločnico, da bi si pri njej vsaj malo ogreli premle roke.

Domala vsi moški osvetljevalci so odšli na bojišče. Dusiča je prihajala zjutraj v barako, kjer se družno prebivalo vse moštvo, legla kar v vatiranem suknjiču, hlačah in škornjih na svojo lesono posteljo ter z zaprtimi

očmi in z boleščjo v srcu premišljevala.

Vedno pogostejše in zlasti ob dneh, ko so prihajala slaba vojna poročila, se ji je zdelo, da je vse, kar ona in ostali tukaj delajo, brez smisla, nepotrebno in da je resnično delo samo na bojišču, kamor je odšla večina njenih stanovskih tovarišev.

Spomladi leta 1942 je nekega dne odšla na vojaško poverništvo in prosila, naj jo kot prostovoljko pošljejo na bojišče.

Ko je prišla v atelje po slovo, jo je zavaljeni in hrupni režiser, ki je često zmerjal ljudi in s katerim je zadnje čase delala, žalostno pogledal in tiho rekel: "Škoda, res škoda."

Toda ni ugovaral. Nato se je spet ozrl vanjo in dejal: "Tudi jaz sem prošil, naj me pošljejo na fronto, pa mi niso dovolili. Pravijo, da sem tukaj bolj potreben."

In je pokimal v kot paviljona, kjer je prav tedaj stala kulisa in predstavljala vhod hiše z inozemskim izveškom.

V študiju so kmetični prizori iz podtalne borbe z Nemci v zasedenih deželah Zahodne Evrope.

Dusiča se je v njenem današnjem nastojanju filmanje teh prizorov v zdelo še posebno nesmiselno.

"Kaj nas briga Zahodna Evropa?" je pomislila — "ko so pa Nemci vzeli Harkov!"

Š pomilovanjem je zadnjikrat pogledala režiserja, mu ponudila roko in se poslovila.

Nad Beogradom se je razpejnjala tiha, temna noč. Zjutraj so pobili zadnje Nemce, ki so se utaborili po podstrešjih. Borbe so bile onstran Donave in Save.

V mestu, oglušelem od sedem dni trajajočih bojov, je bila nenavadna tišina.

General, ki je s svojo strelsko divizijo osvobodil južni del mesta, je strastno ljubil glasbo in pesmi. Ko je bil še fantič, je nekak let pel na koru in najbrž je takrat vzljubil petje. Vsekar je bil vsak vojak v njegovi diviziji, ki je imel dober glas in je znal peti, zanj poseben človek. Bil je pri njem dobro zapisan in vsakega je poznal po krstnem, očetovem in rodbinskem imenu. Celo prizanašal jim je, kolikor je mogel todi, kjer ni bilo ne štaba fronte niti štaba armade, temveč je bila čisto navadna strelska divizija.

Na več ali manj dovoljen način je general ustanovil v svoji diviziji majhen zbor, čigar člani so bili po svojem staležu bolničarji, ki so ob zatišjih sedeli lepo v zaledju divizije, v burnih časih pa so — hočeš nočeš — zares iskali in prenašali ranjence, kar je pač bila njihova dolžnost.

Beograd je bil osvobojen in strelska divizija je morala naslednjega dne brez obotavljanja oditi dalje čez Donavo na sever.

Generalu pa se je zahotelo s čimer koli praznovati ta dan in odločil se je, da bo zvečer pred odhodom priredil s svojim zborom koncert v Narodnem gledališču, v največjem gledališkem poslopju, ki je ostalo v Beogradu nepoškodovano.

Glas o tej nameri se je bliskovito raznesel in zvečer se je v obsejni gledališki stavbi zbralo več gostov kakor so pričakovali.

Prišlo je mnogo jugoslovanskih častnikov in partizanov. Pripeljal se je član armadnega vojnega sveta, nekdo od frontnega politoddelka, dva generala takovskega korpusa, nekaj vojnih poročevalcev in celo intendantski polkovnik glavne trofejne baze, s katerim je imel general še zjutraj tako hrupen razgovor, da je kazalo: ta dva se

ne bi smela nikoli več srečati.

Noč je bila temna in tiha. Po vsej priliki je bila zato razgibanost pred vhom v gledališče tem bolj opazna.

Drug za drugim so s polno prižganimi reflektorji prihajali osebni avtomobili in džipi. Klicali so se šoferji in hrupno zapirali vrata. Z belimi krogi svetlobe svojih nočnih svetilk so vojaški z brzostrelkami osvetljevali pločnike, ko so hodili sem ter tja.

Dusiča Željabova je z ostalimi tovariši iz zbora hodila po odru za spuščeno zaveso in preudarjala, kje bo kdo stal, kam naj postavijo stole za harmonikarje in kam bi odrinili klavir, da bi ne bil na poti ruskemu plesu.

Vsi so bili razburjeni — nekaj zato, ker so bili utrujeni in zaradi bojov vse zadnje noči niso spali, nekaj zato, ker je bilo to mesto zanje skrivnostno neznan, v glavnem pa zato, ker je bil večer v zadnjem boju ranjen najboljši plesalec narednik Lavrov; Olja Solomina, ki je pela v zboru lirčne pesmi, pa je bila ubita.

Dusiča je zašla v ta zbor po golem naključju šele pred tremi meseci. Nekega večera je pela sama sebi v bataljonu, kjer je bila bolničarski instruktor, svoje domače samarske "žalostinke", general pa je prav takrat prišel in jo slišal. Nagovoril jo je, da mu je ponovila pesmi, čez dva dni pa je ukazal, naj jo sprejmejo v zbor.

Običajno je pela "žalostinke" ter prigradno pesmi z Volge in od drugih od spremljevanju harmonike. Danes pa, ko Olja Solomina ni bilo več, je morala Dusiča peti ne le svoje pesmi, temveč tudi njene.

Bila je žalostna, žal ji je bilo Olje in strah jo je bilo: kako bo pela? Slišala je, kako tam za zaveso hrumi v dvorani, ki se polni, in ni vzdržala: približala se je zastoru, ga komaj opazno razgrnila in pokukala.

V dvorani je bilo mnogo znanih, a še več neznanih obrazov. Tri četrtine dvorane je bilo zelene od angleških jopičev, ki so jih nosili jugoslovanski partizani. V prvi vrsti so drug poleg drugega sedeli jugoslovanski duhovniki v črnih meniških pokrivalih in kutah, z velikimi križi na prsih.

Rdečarmejci so sedeli molče. Od sedemdesetih bojov so imeli izmučene obraze, toda potepajli so čakali, niso se pogovarjali in z ničimer niso poskušali prerušiti tišine v dvorani.

Zastor se je končno razmaknil. Dva harmonikarja sta zaigrala "Mesec sveti" in Lisztov preludij. Nato je bil na sporedu ples, pri katerem je sodeloval skoraj ves zbor. Na koncu prvega dela bi morala nastopiti Dusiča, najprej s svojimi prigradnicami, nato s pesmimi, ki jih je morala peti namesto Olje Solomine.

Dusiča je videla in slišala, kako so v dvorani poslušali točke

V Slovečili grade nove industrije na moderni tehnični osnovi.

ne bi smela nikoli več srečati.

Noč je bila temna in tiha. Po vsej priliki je bila zato razgibanost pred vhom v gledališče tem bolj opazna.

Drug za drugim so s polno prižganimi reflektorji prihajali osebni avtomobili in džipi. Klicali so se šoferji in hrupno zapirali vrata. Z belimi krogi svetlobe svojih nočnih svetilk so vojaški z brzostrelkami osvetljevali pločnike, ko so hodili sem ter tja.

Dusiča Željabova je z ostalimi tovariši iz zbora hodila po odru za spuščeno zaveso in preudarjala, kje bo kdo stal, kam naj postavijo stole za harmonikarje in kam bi odrinili klavir, da bi ne bil na poti ruskemu plesu.

Vsi so bili razburjeni — nekaj zato, ker so bili utrujeni in zaradi bojov vse zadnje noči niso spali, nekaj zato, ker je bilo to mesto zanje skrivnostno neznan, v glavnem pa zato, ker je bil večer v zadnjem boju ranjen najboljši plesalec narednik Lavrov; Olja Solomina, ki je pela v zboru lirčne pesmi, pa je bila ubita.

Dusiča je zašla v ta zbor po golem naključju šele pred tremi meseci. Nekega večera je pela sama sebi v bataljonu, kjer je bila bolničarski instruktor, svoje domače samarske "žalostinke", general pa je prav takrat prišel in jo slišal. Nagovoril jo je, da mu je ponovila pesmi, čez dva dni pa je ukazal, naj jo sprejmejo v zbor.

Običajno je pela "žalostinke" ter prigradno pesmi z Volge in od drugih od spremljevanju harmonike. Danes pa, ko Olja Solomina ni bilo več, je morala Dusiča peti ne le svoje pesmi, temveč tudi njene.

Bila je žalostna, žal ji je bilo Olje in strah jo je bilo: kako bo pela? Slišala je, kako tam za zaveso hrumi v dvorani, ki se polni, in ni vzdržala: približala se je zastoru, ga komaj opazno razgrnila in pokukala.

V dvorani je bilo mnogo znanih, a še več neznanih obrazov. Tri četrtine dvorane je bilo zelene od angleških jopičev, ki so jih nosili jugoslovanski partizani. V prvi vrsti so drug poleg drugega sedeli jugoslovanski duhovniki v črnih meniških pokrivalih in kutah, z velikimi križi na prsih.

Rdečarmejci so sedeli molče. Od sedemdesetih bojov so imeli izmučene obraze, toda potepajli so čakali, niso se pogovarjali in z ničimer niso poskušali prerušiti tišine v dvorani.

Zastor se je končno razmaknil. Dva harmonikarja sta zaigrala "Mesec sveti" in Lisztov preludij. Nato je bil na sporedu ples, pri katerem je sodeloval skoraj ves zbor. Na koncu prvega dela bi morala nastopiti Dusiča, najprej s svojimi prigradnicami, nato s pesmimi, ki jih je morala peti namesto Olje Solomine.

Dusiča je videla in slišala, kako so v dvorani poslušali točke

njenih tovarišev. Vsa dvorana je hrupno ploskala in po vrsti vse nastopajoče znova klicala na oder, ko da nikogar ne bi hotela užaliti.

Ko je Dusiča nastopila, je bila mirna. Vedela je, da bo vse dobro. Ob spremljavi saratovske harmonike je zapela "žalostinke", nato pa prigradno pesem "Če bregove kdaj prestopi Volga — mati naših rek". Pela je s priučeno veselostjo in je od strani mimogrede z očmi ujela, kako so se duhovniki v prvi vrsti po vsaki prigradni pesmici smejali in visoko privzdigovali svoje dolge črne rokave, ko so glasno ploskali.

Toda postajala je vedno bolj žalostna in nemirna, ko se je bližala minuta, v kateri bi morala zapeti prvo pesmico Olje Solomine.

In glej, ta minuta je prišla. Morala bi zapeti pesem, ki se je začela z besedami:

"Čemu si otožen, tovariš mornar? Harmonika toži in joče ..."

To pesem je pela Olja zelo dobro in iz dna duše.

In nenadoma je Dusiča začutila, da je ne more peti. Zmedeno je pogledala v dvorano in šele ta trenutek začutila, da je to Beograd in da sedi v dvorani tri četrtine Jugoslovancev, ljudi, ki govorijo podoben, a vendar nji še nerazumljiv jezik.

Najbrž se je zaradi tega nenadnega občutja, da je v inozemstvu, spomnila na hladni filmski paviljon v srednjeazijskem mestu, spomnila se je na obraz režiserja, ki je govoril: "Rekli so mi, da sem pri tem delu bolj potreben", videla je kuliso, ki je predstavljala vhod z izveškom in tujim napisom, na um ji je prišla pesmica iz tistega prizora, pesmica, ki jo je takrat mesec dni prepeval ves filmski atelje.

Samo sebe, svoje tovariše in vso dvorano je presenetila Dusiča, ko je stopila korak naprej, zaprla oči in tiho zapela besede, ki se jih je nenadoma spomnila:

Tiha je noč nad Beogradom težki zamenjala dan.

Pomni, kako je besen grom z ognjem zasipal plan, pomni strahote minulih let — strojev letelčih moč ...

Srce drhti — prislunhi spet: pesem poje noč.

Plamen srda v prsih gori, plamen srda v pohod nam veli. Prišel plačila je dan!

Smrt za smrt! Kri za kri! V boj, Slovani! še zarja žari!

Zapela je prvo in drugo kitico z zaprtimi očmi. Pela je, ni mislila na besede, ko da jih ne opazi.

Pred njenimi očmi so se v teh minutah vrstile slike mrzlih zimskih dni prvega leta vojne, daljne srednjeazijsko mesto,

strani časnikov z vojnimi poročili, ki so se končavala z besedami: "Po trdovratnih borbah so naše čete izpraznile ...", nekuren atelje, v katerem so takrat — moj bog, kako daleč je vse to! — prav takrat, ko so bile v časnikih nastisnjene te strašne besede, snemali prizor iz daljnega mesta, v katerem poje sedaj to pesem.

"Ali je kdo takrat mislil in vedel, da bomo čez tri leta, prav v tem mestu? Ali je mogel kdo slutiti in vse to prevedeti?" — se je v mislih spraševala Dusiča. In odgovarjala si je: "Da, da, naj bo še tako neverjetno, toda — gotov! Nekdo je vedel, slutil in videl v bodočnost. Gotovo je tako, saj se sicer ne bi moglo zgoditi to, kar se je zgodilo v teh letih."

Končala je pesem in odprla oči. Dvorana je molčala kakor začarana.

Potem pa se je zgodilo tisto, česar Dusiča še nikoli ni videla. Ljudje so pričeli ploskati in so ploskali vedno močneje. Nato so začeli nekaj kričati, vstajati s sedežev in spet ploskati, sedaj že stoje.

Razumela je, da ne bo mogla oditi, če ne bo ponovila te pesmi. Nemočno kakor otrok je dvignila roke pred kriče in grmečo dvorano.

In dvorana je tako nepričakovano in poslušno umolknila, kakor je bila nepričakovano in burno vstala.

Dusiča se je v tej tišini zahotelo, da bi, preden začne peti, povedala nekaj besed o tem, kar je pravkar sama čutila.

"Ta pesem," — je rekla in stopila korak naprej, — "je iz neke filmske slike o našem Beogradu. Prizor smo snemali pred tremi leti zelo daleč od tod, evakuirani v Srednji Aziji. Bil je hud mrz, življenje je bilo težko in slabo, Nemci so vzeli Harkov in stali pred Moskvjo. Toda kljub temu smo snemali ta prizor. Takrat sem bila zaposlena v filmskem ateljeju."

In ker je omenila samo sebe, se je zmedla, umaknila se za korak in zbežano dejala:

"Tako ... zapela jo bom še enkrat."

In jo je vnovič zapela.

Na velikem odru Narodnega gledališča v Beogradu je stalo majhno, nelepo dekle v vojaški bluzi, v grobih škornjih iz povoščenega platna in pelo z negotovim zvokom glasom, ki se je včasih od razburjenja utrgal, pesem "Noč nad Beogradom".

V dvorani pa so jokali. Jokali so ljudje, ki so bili tri in pol leta partizani in so pogosto gledali smrti v oči.

In ko se sedaj spominjam tistega večera, mislim, da morda niti ni pela posebno dobro. Toda ljudje so jokali.

To pa je prav za prav vse, kar sem hotel povedati.

In še nekaj: ko bodo pošiljali naše filme v Jugoslavijo, naj gotovo pošljejo vojni filmski ozornik, v katerem je posnet prizor "Noč nad Beogradom". Saj morebiti ni posebno dobro posnet, a v njem je sila upanja in dar gledanja v prihodnost.

To pa gane človeška srca kakor največja umetnost.

(Prevedel Leo Baebler.)

(Tovariši)

"PROLETAREC"

— Socialistično-delavski tednik — Glasilo Jugoslovanske soc. zveze in Prosvetne matice. Pisan v slovenskem in angleškem jeziku. Stane 33 za celo, 11.75 za pol. 81 za četrt leta.

NAROČITE SI GA!

Naslov:

PROLETAREC